

ประกาศกรมทรัพย์สินทางปัญญา

เรื่อง การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ผ้าครามธรรมชาติสกลนคร

ทะเบียนเลขที่ สช 58100068

เพื่อให้การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นไปตาม พระราชบัญญัติคุ้มครอง
สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบ
บริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน
(ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 กรมทรัพย์สินทางปัญญาจึงออกประกาศไว้ ดังต่อไปนี้

ให้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผ้าครามธรรมชาติสกลนคร คำขอเลขที่ 49100027
ทะเบียนเลขที่ สช 58100068 ซึ่งมีรายการทางทะเบียนตามบัญชีแนบท้ายประกาศฉบับนี้

ทั้งนี้ ให้มีผลตั้งแต่วันยื่นคำขอขึ้นทะเบียน 26 กรกฎาคม 2549

ประกาศ ณ วันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2558

(นางมาลี โชคล้ำเลิศ)

อธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญา

ทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ผ้าครามธรรมชาติสกลนคร

- (1) เลขที่คำขอ 49100027 ทะเบียนเลขที่ สข 58100068
- (2) วันที่ยื่นคำขอ 26 กรกฎาคม 2549 วันที่ขึ้นทะเบียน 26 กรกฎาคม 2549
- (3) ผู้ขอขึ้นทะเบียน จังหวัดสกลนคร
ที่อยู่ ศาลากลางจังหวัดสกลนคร ถนนศูนย์ราชการ ตำบลธาตุเชิงชุม
อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร 47000
- (4) รายการสินค้า ผ้าคราม

(5) คุณภาพ ชื่อเสียง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้า

คำนิยาม

ผ้าครามธรรมชาติสกลนคร (Sakon Nakhon Natural Indigo Dyed Frabic) หมายถึง ผ้าฝ้ายที่ผ่านกระบวนการย้อมครามธรรมชาติตามภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดสกลนคร ทำให้ได้สีฟ้าอ่อนถึงสีน้ำเงินเข้ม เป็นมันวาว ไม่ตกสี มีกลิ่นเฉพาะตัว

ลักษณะของสินค้า

(1) ประเภทของผ้า

- ผ้าคลุมไหล่ ผ้าพันคอ ผ้าผืน

(2) ลักษณะทางกายภาพ

- โทนสี เป็นสีน้ำเงินของคราม ไล่เรียงเฉดสีตั้งแต่สีฟ้าอ่อนเกือบขาว แล้วเข้มขึ้นเรื่อยๆ จนเป็นสีน้ำเงินเข้ม (สีกรมท่า)

- เส้นใย เป็นเส้นฝ้ายเข็นมือ และหรือเส้นฝ้ายแท้ 100 เปอร์เซ็นต์

- ลวดลาย เป็นลวดลายตามภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ลายสะเก็ดธรรม ลายเกล็ดเต่า ลายเกล็ดแล่น ลายหมากจับข้อ ลายผ้าขาวม้า เป็นต้น รวมถึงผ้าพื้นด้วย

(3) ลักษณะทางเคมี

- ผ้าครามธรรมชาติสกลนคร เกิดจากการสกัดสีครามเป็นปฏิกริยาไฮโดรไลซิสสารกลูโคไซด์ในใบคราม ซึ่งไม่ละลายน้ำ จะถูกแยกเป็นสารอินดอกซิลละลายในน้ำครามและอินดอกซิลถูกออกซิไดส์อย่างรวดเร็วเป็นสีคราม

กระบวนการผลิต

วัตถุดิบ

(1) ดันคราม ปลูกและเก็บเกี่ยวในพื้นที่จังหวัดสกลนคร มี 2 สายพันธุ์ คือ

(1.1) ดันครามใหญ่ (Indigofera suffruticosa Mill.) ฝักโค้งงอมีลักษณะต้นเป็นพุ่ม สูงกว่าครามฝักตรง ใบรี เรียงสลับแบบขนนก ฝักมีขน เมล็ดค่อนข้างเหลี่ยม สีน้ำตาลเข้มเกือบดำ

(1.2) ต้นครามน้อย (*Indigofera tinctoria* L.) ฝักตรง มีลักษณะต้นเป็นพุ่ม ใบมน เรียงสลับแบบขนนก ฝักไม่มีขน เมล็ดกลมมีสีเหลืองฟาง

(2) เนื้อคราม ได้จากการแช่ใบครามสดจากต้นครามที่ปลูกในพื้นที่สกลนครตามกระบวนการและภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดสกลนคร จนได้เนื้อคราม (indigo cake)

(3) เส้นใย คือ เส้นฝ้ายเข็นมือ และหรือ เส้นฝ้ายแท้ 100 เปอร์เซ็นต์ ที่ผลิตในประเทศไทย

วิธีการผลิต

ผ้าครามธรรมชาติสกลนครผลิตและย้อมในพื้นที่จังหวัดสกลนคร มีขั้นตอน ดังนี้

(1) การเตรียมเนื้อคราม

(1.1) การปลูกและเก็บเกี่ยว ต้นครามปลูกได้ดีในที่ที่มีแสงแดดเพียงพอ และน้ำไม่ท่วมขัง ปลูกได้ทุกพื้นที่ในจังหวัดสกลนคร โดยจะเก็บเกี่ยวใบสดพร้อมกิ่งจากต้นครามอายุ 3 - 4 เดือน ในช่วงเข้ามิด และนำไปแช่น้ำทันที

(1.2) การแช่และกวนคราม นำกิ่งและใบครามสด แช่น้ำไว้ 10 - 12 ชั่วโมง จึงกลับใบคราม แช่ต่อไปอีก 10 - 12 ชั่วโมง แยกกากออก เดิมปูนขาว พักไว้ 1 คืน รินน้ำใส่ทิ้ง เก็บเป็นเนื้อครามเปียกหรือเนื้อครามผง ขึ้นอยู่กับการใช้งานในขั้นตอนก่อนหม้อ

(1.3) การก่อหม้อเตรียมน้ำย้อม นำเนื้อครามเปียก (indigo cake) ผสมน้ำขี้เถ้า แล้วดักน้ำย้อมขึ้นแล้วเทกลับคืนในโอ่ง 2 - 3 ครั้ง ทุกเช้า - เย็น จนกว่าน้ำย้อมจะเป็นสีเหลืองอมเขียวหรือเขียวยอดตอง ชุบน้ำฟองสีน้ำเงินเข้มวาว ไม่แตกยุบ แสดงว่าเกิดสีคราม (indigo white) ในน้ำย้อมแล้ว ใช้เวลาประมาณ 15 - 20 วัน

(2) การย้อมคราม ทำได้ 2 วิธี ดังนี้

(2.1) การย้อมเส้นใย นำเส้นใยฝ้ายหรือฝ้ายมัดห่มี่ มาทำความสะอาดด้วยน้ำสะอาด ทำการบิดให้หมาดและนำไปย้อม จากนั้นล้างให้สะอาด ตากให้แห้งในที่ร่ม แล้วจึงนำไปทอเป็นผืนตามลวดลายที่ต้องการ

(2.2) การย้อมทั้งผืน นำผ้าฝ้ายผืนที่ไม่ผ่านการย้อมมาทำความสะอาดด้วยน้ำสะอาด ทำการบิดให้หมาดและนำไปย้อม จากนั้นล้างให้สะอาด ตากให้แห้งในที่ร่ม

การบรรจุหีบห่อ

รายละเอียดบนฉลากหรือหีบห่อ ให้ประกอบด้วยคำว่า “ผ้าครามธรรมชาติสกลนคร” และ/หรือ

“Sakon Nakhon Natural Indigo Dyed Frabic” และ/หรือ “Pha Khram Thammachad Sakon Nakhon”

(6) ความสัมพันธ์ระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์

ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดสกลนคร โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง ล้อมรอบด้วยภูเขาและป่าไม้มีแดดจัด ปริมาณน้ำฝนในฤดูปลูกคราม (ช่วงเดือนพฤษภาคม - สิงหาคม 2557) 270 - 500 มิลลิเมตรต่อวัน และน้ำฝนไหลลงสู่ลุ่มน้ำสงครามไม่ท่วมขัง ความสมบูรณ์ของทรัพยากรนี้ทำให้มีพื้นที่ปลูกครามกันทั่วไปใน จังหวัดสกลนคร โดยปลูกมากที่ราบเชิงเขา บริเวณอำเภอกุดบาก อำเภอพรรณานิคม และอำเภออากาศอำนวย สภาพภูมิอากาศค่อนข้างหนาวในฤดูหนาว และร้อนอบอ้าวในฤดูร้อน อุณหภูมิเฉลี่ย 26.20 องศาเซลเซียส แดดจัดช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงพฤษภาคม สำหรับปริมาณน้ำฝน ของจังหวัดสกลนครค่อนข้างมาก คือ เฉลี่ย 1,578 มิลลิเมตรต่อปี

ด้วยสภาพภูมิอากาศและภูมิประเทศของจังหวัดสกลนครดังกล่าว จึงเหมาะแก่การเจริญเติบโตของต้นคราม ที่ชอบแดดจัด ได้รับน้ำสม่ำเสมอและไม่ท่วมขัง ประกอบกับอุณหภูมิที่เหมาะสมต่อการแช่ใบครามและการหมักน้ำย้อม ทำให้เกิดสีผสมของสีเหลืองอมเขียว ส่งผลต่อการย้อมเส้นใยที่ทำให้สีไม่ตกและทำให้น้ำคราม มีคุณภาพดีเป็นที่นิยม มีสีสดใส เพราะคุณภาพของสีคราม จากต้นครามที่สมบูรณ์ที่ปลูกในจังหวัดสกลนคร ทำให้การย้อมครามในท้องถิ่นไม่เคยขาดแคลนน้ำคราม และด้วยสภาพภูมิอากาศของสกลนครที่เหมาะสม ได้หล่อหลอมให้เกิดภูมิปัญญาการเตรียมน้ำย้อมและดูแลหม้อครามด้วยความชำนาญ

ประวัติความเป็นมา

สีคราม (Indigo) เป็นสีธรรมชาติที่เก่าแก่และอยู่บนโลกมายาวนานกว่า 6,000 ปี ถูกเรียกว่า “ราชาแห่งสีย้อม” หรือ “The King of Dye” สีครามหรือสีน้ำเงินหรือโทนสีฟ้า เป็นสีย้อมธรรมชาติที่เก่าแก่ที่สุดหลายประเทศของเอเชียพบหลักฐานการทำผ้าย้อมคราม ในประเทศไทยมีหลักฐานปรากฏมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ในศิลาจารึกวัดช้างล้อม กล่าวถึง “เจ้าพนมไสด้าออกบวช ได้สร้างพิหารประดิษฐานพระพุทธรูปสร้างหอพระไตรปิฎก ปลูกต้นศรีมหาโพธิ สร้างพระบฏ ตอนที่กล่าวถึง “คราม” นั้นอยู่ในบรรทัดที่ 17 พรรณนาถึงสีของพระธาตุที่ปรากฏให้เห็นว่า มีสีใสงามดัง ผลึกแก้วเขียวเหมือนสีผ้าที่ย้อมคราม “ .ใสงามดังผลึกรัตนแก้วเขียว ในกลางดั่งผ้าอันท่านชูปคราม.” การใช้สีธรรมชาติคราม เป็นการได้สีครามมาจากพืชดั้งเดิมที่พบในที่ราบสูงภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือและชนกลุ่มน้อยในพื้นที่ดังกล่าวมีวัฒนธรรมการแต่งกายด้วยเครื่องนุ่มห่มใช้สีด้าหรือสีน้ำเงินเป็นหลัก เพราะสามารถปลูกครามและฝ้ายได้เอง เป็นภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษเรื่องการทำผ้า ย้อมคราม

จังหวัดสกลนครมีหลายกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ลาวอีสาน กูไท ไทญ้อ กะเลิง โส้ โย้ย เป็นต้น ซึ่งล้วนมีวัฒนธรรมการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ร่วม คือ นิยมใช้เสื้อผ้าเป็นสีด้าและสีน้ำเงิน ที่มาจากการย้อมคราม ผ้าย้อมครามจึงอยู่ในวิถีชีวิตตั้งแต่บรรพบุรุษในอดีตเป็นต้นมา ผ้าครามธรรมชาติสกลนครมีลวดลายหลากหลาย พัฒนามาจากชั้นหมีรวด มัดหมีเส้นพุ่งและทอแบบลายขัด (หมีรวด หมายถึง ลายหมีเต็มผืนชั้น) เมื่อราว 20 ปีก่อน มีการสร้างลายหมีบางส่วนของผืนผ้า สำหรับเป็นผ้าถุงที่มีเชิง ต่อมามีการนำผ้ามัดหมีย้อมครามไปตัดเสื้อ จึงพัฒนาไปสู่การสร้างลายหมีเล็กลง และลดจำนวนลายหมีในผืนผ้าลง จนใช้ตัดเสื้อสำหรับบุรุษได้ด้วย ผ้าย้อมครามธรรมชาติแท้ จึงมีจุดเด่นจาก 2 ส่วน คือ สีคราม แม้จะย้อมให้เข้มหรือจางก็ให้สีสดใสเป็นเงางาม ติดเนื้อผ้าทนนาน ส่วนที่ 2 เป็นความดีเด่นของเส้นใยฝ้ายที่มีคุณสมบัติระบายอากาศและซับน้ำได้ดี ยิ่งซักยิ่งนุ่ม ผ้าย้อมครามจึงแพร่กระจายเป็นที่รู้จัก ทำให้ชาวบ้านทอผ้ามากขึ้น อีกทั้งปัจจุบันคุณภาพของเนื้อครามสกลนครเป็นที่ยอมรับจึงได้มีการส่งจำหน่ายไปยังพื้นที่อื่นนอกจังหวัดสกลนคร และยังได้มีการส่งออกผ้าย้อมครามธรรมชาติสกลนครสู่ตลาดในประเทศและต่างประเทศ

(7) ขอบเขตที่ตั้งแหล่งภูมิศาสตร์

ขอบเขตพื้นที่การผลิตผ้าครามธรรมชาติสกลนคร ครอบคลุมพื้นที่ในเขต 18 อำเภอ ของจังหวัดสกลนคร รายละเอียดตามแผนที่

(8) เงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนดตามมาตรา 15

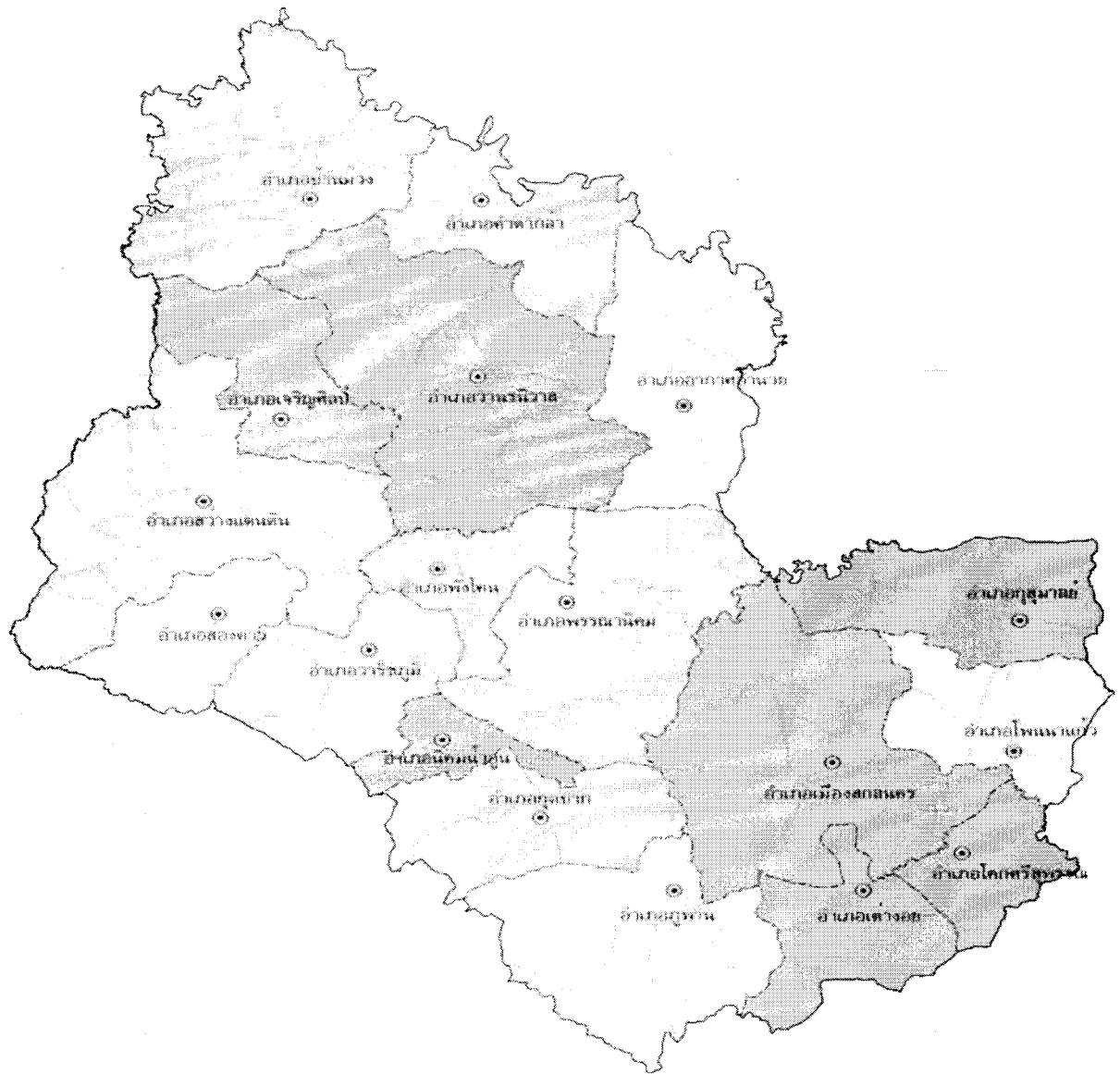
- (1) จัดให้มีระบบการตรวจสอบและควบคุมทั้งกระบวนการผลิต ในระดับผู้ผลิตและระดับจังหวัด
- (2) จัดให้มีการขึ้นทะเบียนสมาชิกผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้า ที่ประสงค์จะขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ผ้าครามธรรมชาติสกลนคร
- (3) ผู้ขอขึ้นทะเบียนต้องจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานสำหรับสมาชิกผู้ขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ผ้าครามธรรมชาติสกลนคร และแผนการตรวจสอบควบคุมสินค้า

(9) การพิสูจน์แหล่งกำเนิด

- (1) ผ้าครามธรรมชาติสกลนคร ต้องผลิตในเขตพื้นที่ที่กำหนด และตามกระบวนการผลิตข้างต้น
 - (2) กระบวนการผลิตจะต้องผ่านการควบคุมตรวจสอบ คือ มีการขึ้นทะเบียนผู้ผลิตผ้าครามธรรมชาติสกลนคร รวมทั้งต้องมีเอกสารกำกับเพื่อการตรวจสอบย้อนกลับได้
-

แผนที่แสดงแหล่งภูมิศาสตร์จังหวัดสกลนคร

ผ้าครามธรรมชาติสกลนคร

ขอบเขตพื้นที่การผลิตผ้าครามธรรมชาติสกลนคร ครอบคลุมพื้นที่ในเขต 18 อำเภอ ของจังหวัดสกลนคร